

Instytut Pamięci Narodowej - Warszawa

<https://warszawa.ipn.gov.pl/waw/aktualnosci/95298,Prof-Janusz-Kurtyka-19602010.html>
03.05.2024, 14:34

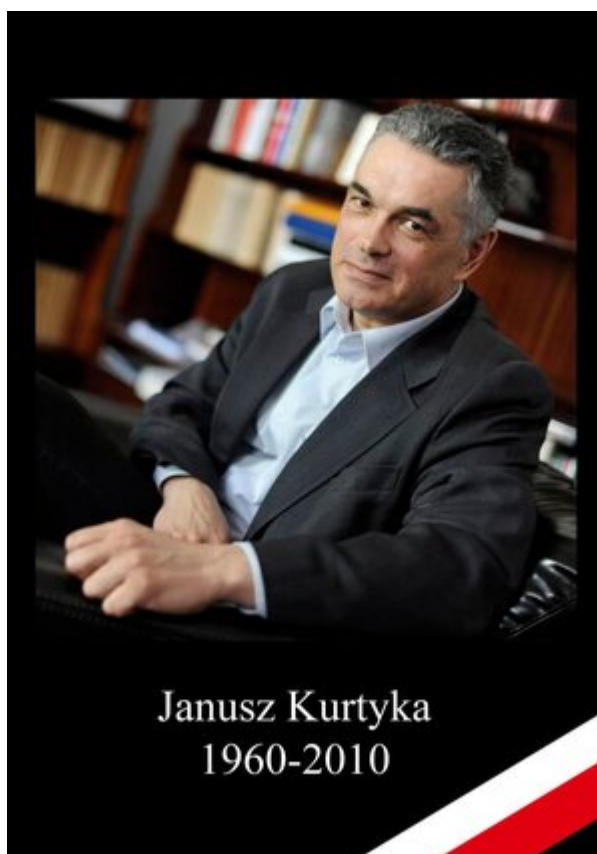
Prof. Janusz Kurtyka (1960-2010)

W 14. rocznicę tragicznej śmierci przypominamy sylwetkę prof. Janusza Kurtyki, prezesa Instytutu Pamięci Narodowej. Był historykiem, znawcą Polski średniowiecznej i badaczem jej dziejów najnowszych, redaktorem naczelnym „Zeszytów Historycznych WiN-u”, prezesem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Społeczno-Kombatanckiego Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”. Zginął 10 kwietnia 2010 r. w katastrofie samolotu prezydenckiego w Smoleńsku, w drodze na uroczystości upamiętniające 70. rocznicę Zbrodni Katyńskiej.

Urodził się 13 sierpnia 1960 r. w Krakowie. Absolwent Wydziału Historyczno-Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ukończył studia doktoranckie w Instytucie Historii PAN, gdzie w 1995 r. obronił rozprawę doktorską z zakresu nauk humanistycznych. W 2000 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego.

W latach 2000–2005 był organizatorem i dyrektorem Oddziału IPN w Krakowie. Od 1979 r. działał w opozycji demokratycznej w Krakowie, był m.in. współzałożycielem Niezależnego Zrzeszenia Studentów w Instytucie Historii UJ i członkiem Komitetu Założycielskiego NZS UJ, wykładowcą podziemnego Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego. Był pracownikiem naukowym w Instytucie Historii PAN (od 1985 r.), członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii PAN kadencji 1999–2002 i 2003–2006. W latach 1989–2000 był przewodniczącym Koła NSZZ „Solidarność” krakowskich placówek Instytutu Historii PAN.

Autor ok. 140 publikacji naukowych z zakresu historii Polski średniowiecznej i

Janusz Kurtyka
1960-2010

Janusz Kurtyka

wczesnonowożytnej oraz historii oporu antykomunistycznego w Polsce po 1944 r., w tym czterech książek: „Generał Leopold Okulicki »Niedźwiadek« 1898-1946”, „Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu”, „Latyfundium tęczyńskie. Dobra i właściciele XIV-XVII w.”, „Odrodzone Królestwo. Monarchia Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego w świetle nowszych badań”, współautor wielu opracowań zbiorowych. Był współpracownikiem „Polskiego Słownika Biograficznego”, współautorem „Słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w średniowieczu”, a od 1994 r. redaktorem naczelnym „Zeszytów Historycznych WiN-u”. Przewodniczył Komitetowi Redakcyjnemu serii „Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944-1956. Słownik biograficzny”, był członkiem redakcji czasopisma naukowego IPN „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944-1989”. Janusz Kurtyka należał m.in. do Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu i Polskiego Towarzystwa Heraldycznego.

9 grudnia 2005 r. został wybrany przez Sejm RP na stanowisko Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, 29 grudnia 2005 r. złożył ślubowanie jako Prezes Instytutu.

Laureat Nagrody im. Adama Heymowskiego (1996), II nagrody w Konkursie im. Klemensa Szaniawskiego (1998), Nagrody im. Joachima Lelewela (2000), Nagrody im. Jerzego Łojka (2001). W 2009 r. odznaczony przez Prezydenta Lecha Kaczyńskiego Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski. W 2010 roku pośmiertnie uhonorowany nagrodą IPN Kustosz Pamięci Narodowej.

Prezentujemy krótki film IPNtv o Januszu Kurtyce

Polecamy publikacje poświęcone Januszowi Kurtyce

**Są wśród nich zarówno pośmiertne wydania prac oraz wystąpień Janusza Kurtyki,
jak też zbiory opracowań o charakterze naukowym i wspomnienia.**

OBUDZIĆ NARÓD DO WIELKOŚCI

Wystąpienia Janusza Kurtyki przed Parlamentem RP

2005–2010

**Obudzić naród do wielkości...
Wystąpienia Janusza Kurtyki przed**

Parlamentem RP 2005-2010

[Obudzić naród do wielkości... Wystąpienia Janusza Kurtyki przed Parlamentem RP 2005-2010, wybór Cecylia Kuta, Jarosław Tešiorowski; wstęp i opracowanie Cecylia Kuta, Warszawa 2019](#)

Publikowany tom zawiera wystąpienia prezesa Instytutu Pamięci Narodowej Janusza Kurtyki oraz jego najbliższych współpracowników – dyrektorów niektórych pionów – na posiedzeniach Sejmu i Senatu RP, a także komisji sejmowych i senackich w latach 2005–2010. Pominięto te posiedzenia, na których rozpatrywano punkty związane z działalnością Instytutu bądź w których przedstawiciele IPN brali udział na zaproszenie różnych komisji, ale prezes Kurtyka w nich nie uczestniczył lub nie zabierał głosu. Nie uwzględniono też dokumentów poświęconych dyskusjom nad finansami, planami budżetowymi oraz odnoszących się do realizacji budżetu. Wątki historyczne są w nich bowiem obecne w mniejszym zakresie, a ponadto powtarzają się w sprawozdaniach z działalności merytorycznej IPN, składanych przez prezesa. Wyjątkiem są dokumenty z posiedzeń, w których obok wątków związanych ze sprawozdawczością finansową padały liczne pytania dotyczące merytorycznej działalności Instytutu. W tomie nie zamieszczono również tych dokumentów z posiedzeń z 2006 i 2010 r., podczas których dyskutowano o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Wypowiedzi Kurtyki stanowiły w nich bowiem niewielką część, dominowała analiza prawna i odniesienia do konkretnych paragrafów ustaw, a wątki historyczne były nieobecne.

Postać i poglądy prezesa Kurtyki były przedstawiane w publikacjach wspomnieniowych. Wydany został również zbiór jego najważniejszych tekstów oraz wybór wywiadów, artykułów i oświadczeń. Nieznane szerzej pozostawały jego wystąpienia w Sejmie i Senacie RP. Ich lektura stanowi nie tylko istotne uzupełnienie wcześniejszych publikacji poświęconych Januszowi Kurtyce, potwierdza informacje w nich zawarte, ale też pozwala odczytać na nowo jego najważniejsze myśli, jasne poglądy, a przede wszystkim misję IPN. Wyłania się z nich też obraz doskonałego mówcy, precyzyjnie, bez zbędnych słów formułującego myśli, szefa biorącego odpowiedzialność za każdego pracownika i każde powierzone mu zadanie, broniącego swoich racji i przekonań zawsze merytorycznie, bez emocji, stojącego na straży prawdy i działającego zgodnie z ustanowionym prawem, szanującego oponentów. Podziwiać można również jego niezwykłą kulturę polityczną, jakże rzadką w dzisiejszym świecie.

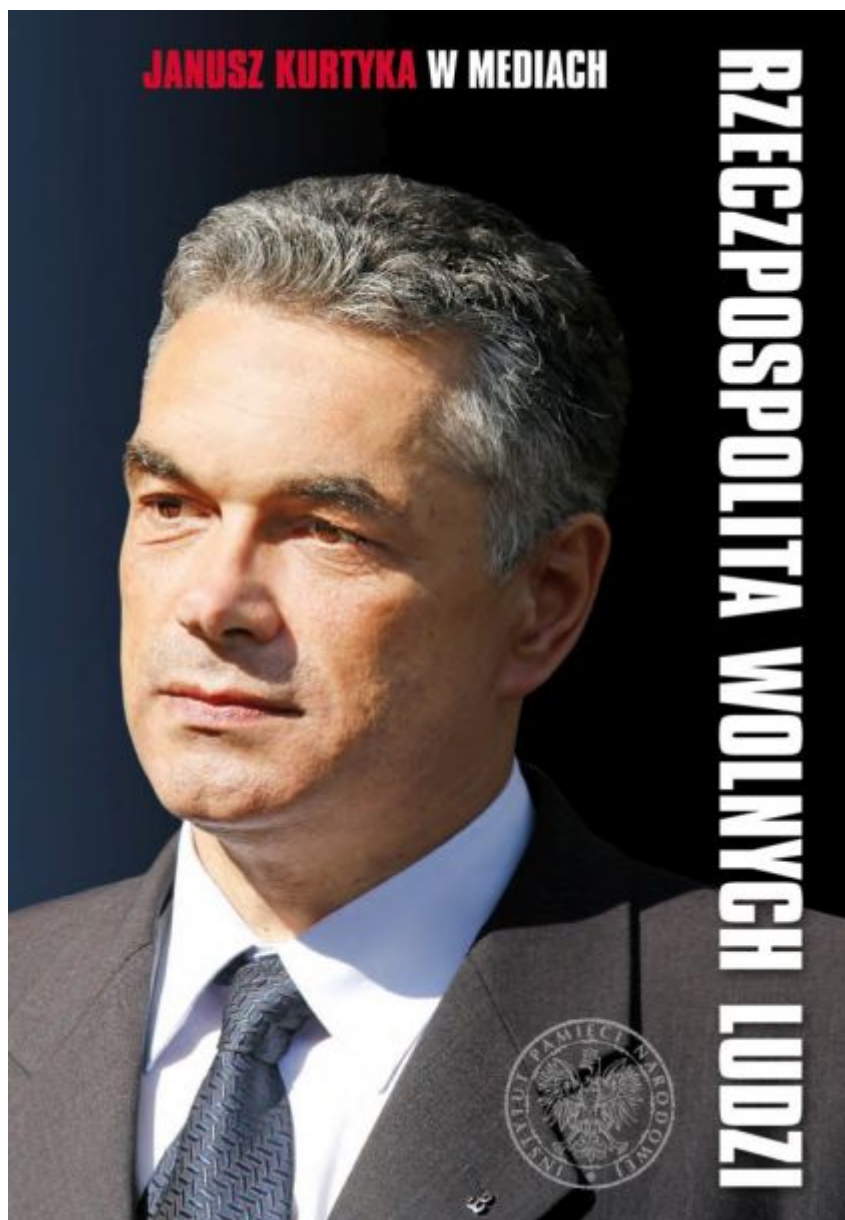
Instytut pod kierownictwem Kurtyki stał się jedną z najważniejszych instytucji polskiego życia publicznego, zabierającą głos w sprawach polskiej historii najnowszej, co niejednokrotnie wzbudzało niechęć ze strony niektórych polityków. Potwierdzają to również wystąpienia prezesa w Sejmie i Senacie RP.

Janusz Kurtyka był przeświadczony, że IPN ma do odegrania ważną rolę w procesie

wychodzenia Polaków z totalitarnej przeszłości i jest jedną z niewielu instytucji, która - pozbawiona tradycji peerelowskiej - przysłuży się budowie wolnego społeczeństwa.

Ze wstępu Cecylii Kuty

► **POBIERZ**

Rzeczpospolita wolnych ludzi. Janusz Kurtyka w mediach - wybór wywiadów, artykułów, oświadczeń z lat 2000- 2010

[Rzeczpospolita wolnych ludzi. Janusz Kurtyka w mediach - wybór wywiadów, artykułów, oświadczeń z lat 2000- 2010, wybór i opracowanie Andrzej Arseniuk i Filip Musiał, Warszawa 2015](#)

Obejmując funkcję prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, dr hab. Janusz Kurtyka stał się jedną z kilku najważniejszych osób współtworzących polską politykę historyczną. Powierzony mu urząd sprawował z jednej strony w okresie, w którym dyskusja o niedawnej przeszłości i sposobach jej upamiętnienia stała się jedną z osi debaty publicznej, z drugiej w czasie, gdy poprawa sytuacji finansowej IPN pozwoliła na znaczące rozwinięcie jego działalności i umocnienie autonomicznej roli Instytutu w życiu społecznym. Wiele rozpoczętych wówczas projektów nosi wyraźny ślad osobistego zaangażowania prezesa Kurtyki i jego sposobu rozumienia roli IPN.

Sprawowanie urzędu prezesa IPN było ukoronowaniem wcześniejszych doświadczeń Janusza Kurtyki, związanych zarówno z badaniem dziejów Polski, jak i z zabiegami o istotną obecność przeszłości we współczesnym życiu narodu. Czas ten niewątpliwie wywarł istotny wpływ nie tylko na jego pojmowanie historii, ale także na rozumienie sensu i znaczenia polskiej państwowości. Skala wyzwań i obowiązków związanych z pełnionym urzędem, a przede wszystkim tragiczna śmierć w kwietniu 2010 r. nie pozwoliły mu ująć tych przemyśleń w formę większego dzieła. Odczytywać je możemy z treści publicznych wystąpień, drobniejszych publikacji oraz udzielonych wywiadów. Ich wybór publikujemy w tym tomie.

Lektura zawartych w nim tekstów pozwala na odczytanie głównych elementów myślenia Janusza Kurtyki o Polsce i polskiej historii. Po pięciu latach ponownie usłyszeć możemy jeden z najważniejszych głosów w polskiej debacie minionej dekady. Głos, którego dziś nie tylko nam – pracownikom Instytutu Pamięci Narodowej – bardzo brakuje.

Ze Wstępu Łukasza Kamińskiego

►POBIERZ

JANUSZ KURTYKA
RZECZYPOSPOLITEJ
HISTORYK I URZĘDNIK

ARKANA HISTORII

**Janusz Kurtyka. Rzeczypospolitej
historyk i urzędnik**

[Janusz Kurtyka. Rzeczypospolitej historyk i urzędnik, red. Waldemar Bukowski i Wojciech Frazik, Oddział IPN w Krakowie, Wydawnictwo](#)

Arcana, Kraków 2014

Wśród 96 ofiar katastrofy prezydenckiego samolotu pod Smoleńskiem 10 kwietnia 2010 r. był także Janusz Kurtyka. Szerokiej opinii publicznej znany był przede wszystkim jako prezes Instytutu Pamięci Narodowej, a urząd ten piastował od grudnia 2005 r. Z tego powodu był często atakowany przez niechętnych mu polityków, publicystów i dziennikarzy. Aktywność Janusza Kurtyki była jednak znacznie bogatsza i nie zaczęła się wraz z powstaniem IPN.

Nic więc dziwnego, że grono przyjaciół, kolegów i współpracowników postanowiło w pierwszą rocznicę jego śmierci szerzej zaprezentować tę nietuzinkową postać podczas konferencji naukowej „Janusz Kurtyka – Rzeczypospolitej historyk i urzędnik”, która odbyła się 15–16 kwietnia 2011 r. w Krakowie. Materiały z tej konferencji publikujemy w niniejszym tomie, mając nadzieję, że prezentowany zbiór, z jednej strony, będzie spłaceniem długu, jaki każdy z nas zaciągnął w jakimś stopniu u Janusza Kurtyki, z drugiej zaś pozwoli lepiej poznać postać, której karykaturalny wizerunek był tak często upowszechniany w mediach.

(ze *Wstępu*)

Z dziejów agonii i podboju. Prace zebrane z zakresu najnowszej historii Polski

[Janusz Kurtyka, *Z dziejów agonii i podboju. Prace zebrane z zakresu najnowszej historii Polski*, Wydawnictwo „Arcana”, Kraków 2011](#)

W pierwszą rocznicę tragedii smoleńskiej Wydawnictwo „Arcana” wspólnie z

krakowskim oddziałem IPN wydało rozproszone dotąd prace Janusza Kurtyki, dotyczące najnowszej historii Polski.

Książka przypomina dorobek naukowy Janusza Kurtyki w tej dziedzinie historii, uprawianej przez niego równoległe do badań mediewistycznych od lat 80. ubiegłego wieku. Zebrane prace przedstawiono w czterech częściach. W pierwszej znajdują się opracowania i artykuły, w tym legendarny już tekst *Na szlaku AK („NIE”, DSZ, WiN)*, podsumowujący stan badań nad podziemiem niepodległościowym u zarania III Rzeczypospolitej. W drugiej części zawarte zostały opublikowane przez Janusza Kurtykę edycje źródłowe, dotyczące przede wszystkim zagadnień związanych z działaniem Delegatury Zagranicznej WiN. Trzecia część obejmuje biografie pisane do słownika biograficznego *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956*. W ostatniej części umieszczono wybór przedmów, wstępów czy wprowadzeń pisanych do prac innych autorów. Ten fragment książki pokazuje, jaką wizję badań historycznych podzielał Janusz Kurtyka, jakie tematy badawcze uznawał za szczególnie istotne. Całości dopełniają pełna bibliografia prac naukowych oraz wyczerpujący biogram zmarłego tragicznie Prezesa IPN.

NUMER SPECJALNY
(112-113)
2010

BIULETYN

INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ

DODATEK: PLYTA DVD
Z FILMEM „JANUSZ KURTYKA”

ISSN 1641-9561

numer indeksu 374431
nakład 15000 egz.
cena B zł (w tym 0% VAT)

JANUSZ KURTYKA 1960-2010

Biuletyn IPN. Numer specjalny 2010

Wspomnienia o Januszu Kurtyce tworzą mozaikę, z której wyłania się postać Prezesa IPN.

Ten numer moglibyśmy zatytułować ZOBACZCIE JAKIM BYŁ. Po latach antypeenowskiej propagandy, której celem często był Prezes, warto przeczytać teksty: kolegi z ławy szkolnej, przyjaciół ze studiów, z NZS-u, mediewistów, współpracowników ze Stowarzyszenia „Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość” i z Instytutu Pamięci Narodowej. Każdy z krótkich artykułów wnosi coś do obrazu Prezesa, a jednocześnie w wielu z nich można znaleźć elementy powtarzalne, podkreślające najbardziej wyraziste cechy Człowieka, z którym mieliśmy szczęście i zaszczyt spotykać się i współdziałać.

W numerze zamieściliśmy też szkice Janusza Kurtyki o Zbrodni Katyńskiej i o podziemiu niepodległościowym w latach 1944-1956, Jego wypowiedzi z „Rozmów Biuletynu” oraz ostatni wywiad udzielony „Gazecie Polskiej”.

Numer otwiera przemówienie przygotowane przez Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego na uroczystości 10 kwietnia 2010 r. w Katyniu – „Wolność i prawda”.

Do „Biuletynu IPN” dołączyliśmy bezpłatny dodatek – płytę DVD z filmem: „Janusz Kurtyka”

[▶ POBIERZ](#)

nr 32–33

rok XIX, grudzień 2010 r.

ZESZYTY HISTORYCZNE WiN-U

**HISTORIA I PAMIĘĆ
KSIĘGA DEDYKOWANA
JANUSZOWI KURTYCE**

„Zeszyty Historyczne WiN-u”, nr 32-33: Historia i pamięć. Księga dedykowana Januszowi Kurtyce

[„Zeszyty Historyczne WiN-u”, nr 32-33: Historia i pamięć. Księga dedykowana Januszowi Kurtyce, rok XIX, grudzień 2010](#)

Najnowszy numer „Zeszytów Historycznych WiN-u”, który został wydany we współpracy z krakowskim oddziałem IPN, stanowi księgę pamiątkową dedykowaną śp. profesorowi Januszowi Kurtyce, Prezesowi IPN, w latach 1994–2010 redaktorowi naczelnemu pisma. Pod Jego redakcją ukazało się 27 numerów „Zeszytów”. Uczynił z nich jeden z najważniejszych periodyków historycznych w kraju. Będąc redaktorem naczelnym łączył naukową pasję z misją upamiętnienia tych, którzy nie poszli na kompromis z komunistami i podjęli z nimi walkę. Przywrócenie społecznej pamięci żołnierzy i działaczy podziemia niepodległościowego było w Jego przekonaniu sprawą fundamentalną. Wierzył, że świadomość o patriotycznym zrywie okresu wojennego i powojennego jest niezbędna, by zbudować normalne społeczeństwo.

W liczącym niemal 900 stron tomie znalazły się artykuły opracowane przez 51 historyków z całej Polski – w większości pracowników IPN – poruszające zróżnicowane zagadnienia, od dziejów oporu wobec obu okupantów i walki niepodległościowej w latach Polski „ludowej” po historię komunistycznego aparatu represji. Obok naukowych opracowań znalazły się w nim wspomnienia, edycje dokumentów, biogramy, analizy źródłoznawcze oraz polemiki. Całość otwiera obszerny biogram prof. Janusza Kurtyki oraz pełna bibliografia jego prac naukowych, popularnonaukowych, a także oficjalnych wypowiedzi jako Prezesa IPN. Wspomnieniowy charakter tomu podkreślają liczne fotografie śp. Janusza Kurtyki, w większości publikowane po raz pierwszy.

Zobacz także:

- **[Janusz Kurtyka, Zbrodnia Katyńska to ludobójstwo](#)**
- **[Mateusz Szpytma: 10 kwietnia 2010 r. byłem w Katyniu - pierwsza informacja dotyczyła usterki samolotu](#)**
- **[Filip Musiał, Janusz Kurtyka. Między polityką historyczną a historyczną świadomością](#)**
- **[Filip Musiał, Od „buntu niewolników” po „przystanek Niepodległość”. Janusz Kurtyka \(1960-2010\)](#)**
- **[Jarosław Tęśiorowski, Pracował na rzecz pamięci narodowej. Zginął w drodze „na skrawek polskiej ziemi”](#)**

- [*Instytut od spraw trudnych - ile zawdzięczamy prezesowi Kurtyce*](#)
- [*Dorota Koczwańska-Kalita, Trudno będzie Go zastąpić*](#)
- [*Jacek Kwilosz, Rafał Leśkiewicz, Zbigniew Nawrocki, Wojciech Sawicki, Mówił: Archiwa to „serce” IPN*](#)
- [*Instytut pamięta - „Rzeczpospolita”, 9-10.04.2011*](#)

Najciekawsze materiały znajdują Państwo na portalu przystanekhistoria.pl w zakładce TEMATY pod hasłem Janusz Kurtyka.